

حقوق زنان چیست؟ – بخش دوم

حقوق زنان، آزمایش عقب‌ماندگی روشنفکران ایرانی

به قلم: **آناهیتا دی‌پیر**

پادکست «حقوق زنان چیست؟» در بخش دوم خود به یکی از مهم‌ترین مباحث تاریخ اجتماعی و سیاسی ایران می‌پردازد: چرایی و چگونگی شکل‌گیری عقب‌ماندگی ساختاری در حقوق زنان، و نقش نیروهای مدعی «روشنفکری» و «جنبش اجتماعی» در این فرآیند. این قسمت تلاش می‌کند مفاهیم کلیدی مانند حقوق، جنبش زنان، روشنفکری، فمینیسم و فمینیسم اسلامی را در پیوند با تجربه تاریخی ایران توضیح دهد.

۱- حقوق زنان؛ مفهومی سیاسی و ایدئولوژیک

پادکست با اتکا به نظریه‌های وبر، دورکیم و مارکس نشان می‌دهد که حقوق – و از جمله حقوق زنان – پدیده‌ای بی طرف نیست. حقوق در هر جامعه محصول کشاکش‌های سیاسی و ایدئولوژیک است. درک حقوق زنان بدون شناخت این زمینه‌ی قدرت ممکن نیست.

۲- جنبش اجتماعی در برابر حضور نمادین

یکی از محورهای اصلی این قسمت، تمایز میان «حضور زنان» و «جنبش زنان» است. نمونه‌های تاریخی – از نهضت تنباکو تا انقلاب مشروطه و انقلاب ۱۳۵۷ – نشان می‌دهد که حضور زنان در خیابان لزوماً به معنای شکل‌گیری جنبش‌های رهایی بخش نیست. بخشی مهمی از این حضورها در چارچوب شبکه‌های سنتی و در تبعیت از رهبری مذهبی شکل گرفته و نه بر پایه‌ی آگاهی و استقلال حقوقی.

۳- اسفند ۱۳۵۷؛ آزمون نیروهای مدعی روشنفکری

فرمان حجاب اجباری در اسفند ۱۳۵۷ نقطه‌ای تعیین‌کننده است. پادکست توضیح می‌دهد که سکوت یا همراهی نیروهای چپ، ملی – مذهبی و بخش بزرگی از قشر مشهور به

«روشنفکر» در برابر نقض آشکار حقوق زنان، نه یک لغزش مقطعی بلکه نتیجه‌ی نداشتن درک حقوقی از جایگاه زن در جامعه بود. پیامد آن، نیم قرن ستم مضاعف و تثبیت قوانین تبعیض‌آمیز شد.

۴- بازتعریف روشنفکری

در این بخش، پادکست روشنفکر را به عنوان فردی معرفی می‌کند که با تحلیل عینی شرایط، مسئولیت اجتماعی و استقلال فکری دارد. در این تعریف، روشنفکری نه به تحصیلات و نه به شهرت وابسته است، بلکه به توان نقد قدرت و دفاع عملی از آزادی‌های فردی. از همین منظر، بخش قابل توجهی از آنچه در ایران «روشنفکر» خوانده شده، در عمل از ارزش‌های آزادی خواهانه فاصله داشته است.

۵- فمینیسم و دگرگونی‌های آن

این قسمت مروری کوتاه بر تاریخ فمینیسم دارد: از برابری خواهی اولیه تا رادیکالیزه شدن بخشی از جنبش در موجهای دوم و سوم. پادکست همچنین به ظهور «فمینیسم اسلامی» می‌پردازد و با ذکر نمونه‌هایی مانند آثار آمینه ودود نشان می‌دهد که تلاش برای استخراج برابری جنسیتی از متونی که خود مبنای نابرابری اند، با تناقض های نظری جدی رو به رو است.

۶- جمع بندی

بخش دوم پادکست «حقوق زنان چیست؟» نتیجه می‌گیرد که:

- حقوق زنان در ایران بدون نقد ساختار دینی و مردسالارانه قابل تحقق نیست؛
- حضور زنان زمانی معنا دارد که بر آگاهی حقوقی و استقلال سیاسی تکیه کند؛
- روشنفکری بدون تعهد به آزادی زنان، فاقد اعتبار نظری است؛
- و هر گونه فهم از فمینیسم - از لیبرال تا اسلامی - نیازمند بازنگری و پالایش انتقادی است.